

Fajront: konec šichty!

TENTO MUŽ NEEXISTUJE.
VYTVOŘILA HO UMĚLÁ INTELIGENCE MIDJOURNEY.
STEJNĚ JAKO CELÝ OBRAZOVÝ DOPROVOD VÝSTAVY.

Společnost čelí klimatické krizi a Českou republiku čekají velké změny. Většina změn je sice nevyhnutelná, ale jen my sami ovlivníme, jak těžce na nás dopadnou a zda je využijeme pro pozitivní změnu.

Jsou zájmy ekonomiky, pracujících lidí a přírody nutně ve vzájemném konfliktu? Dostatečně vysoká zaměstnanost zajišťuje funkční hospodářství a zaměstnaní poskytuje lidem obživu. Čím více však narůstá objem ekonomiky, tím více spotřebováváme energie a materiálů, které neúnosně rychle čerpáme z přírody.

Společnost a ekonomiku ale člověk aktivně utváří a její současná podoba rozhodně není nic přirozeného, je pouze výsledkem bojů a smírů předcházejících generací.

Pokud si přejeme budoucnost, v níž budou potřeby lidí i přírody v harmonii, potřebujeme proměnu v mnoha sférách. Právě proto potřebujeme spravedlivou transformaci. Zásadní oblastí, která vyžaduje radikální proměnu, je energetický sektor. Fosilní energetiku musí Česko dříve nebo později opustit. Co to znamená pro lidi a pro společnost? Jak se v tom

všem vyznat? Jaká může být budoucnost? A jak u transformace na nikoho nezapomenout? Na této výstavě představujeme současné výzvy i možná řešení.

Celou výstavu doprovázejí fotky zcela vytvořené umělou inteligencí, které dokreslují, jak náhlými proměnami pracovního trhu i celé ekonomiky procházíme. Obličje lidí i vyobrazená místa jsou imaginární, avšak naše návrhy na spravedlivou budoucnost mají nejvyšší čas být konkrétní. Otálení může vyjít draho, unáhlená rozhodnutí rovněž. Snadná řešení neexistují.

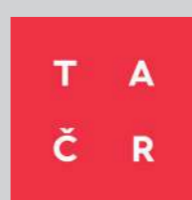
www.vystavanastromech.cz

www.nazemi.cz

www.fss.muni.cz

Tato výstava byla vytvořena se státní podporou
Technologické agentury ČR v rámci Programu ÉTA.

AUTOŘI TEXTŮ:
Martin Čech, Tereza Volmutová

TEMATICKÝ WEB:
fajront.nazemi.cz

Spravedlivá transformace

Téměř 40 % emisí v České republice produkuje energetika. Jen samotná hnědouhelná elektrárna Počerady vypustí celá 4 % celkových emisí a pět největších českých hnědouhelných elektráren ročně generuje zhruba stejné množství emisí CO₂ jako celá naše silniční doprava.¹

I proto se tolik diskutuje odklon od uhlí. Přejdem na obnovitelné zdroje dokážeme velmi jednoduše snížit svůj podíl na prohlubování rozvratu klimatu. Jednoduše to alespoň zní. V praxi ovšem číhá mnoho překážek a problémů, kterým musíme čelit. V Česku máme celé regiony, které na energetickém průmyslu stojí. Jedním z nejdůležitějších aspektů jsou lidé, kteří doposud ve fosilní infrastruktuře pracovali, často za poměrně kvalitních podmínek a společenské prestiže. Doposud jsme díky nim mohli mít dostupnou energii a teplo, na což byli i hrdí. „Ti lidé

mají v energetice srdce. Berou jako samozřejmost, že zajistí energii pro domácnosti. Berou svou práci jako poslání, podobně jako učitelé nebo doktoři,“ sdělil nám jeden ze zástupců odborů. Bylo by nezodpovědné nechat tyto lidi napospas osudu při odstavení jednotlivých sektorů.

Proto byl zaveden pojem *spravedlivá transformace*. Transformace naší ekonomiky a našeho průmyslu na nízkoemisní totiž bude spravedlivá pouze tehdy, když nenecháme na holičkách pracující, kteří kvůli zelenějšímu hospodářství přijdou o dobré zaměstnání. Transformace musí být nejen zelená, ale i spravedlivá.

O práci může přijít mnoho desítek tisíc lidí, pokud počítáme i návazné sektory. Dobrou zprávou je, že minimálně ve střednědobém horizontu můžeme vytvořit ještě více pracovních míst, jestliže podpoříme

proporční rozvoj obnovitelných zdrojů energie. I přes nutné investice vytváří sektor obnovitelných zdrojů mnohem více pracovních míst než třeba sektor zemního plynu či jaderné energie.^{2,3}

¹ Fakta o klimatu (2020). Emise skleníkových plynů v ČR podle sektorů detailně. Dostupné z: <https://faktaoklimatu.cz/infografiky/emise-cr-detail>.

² Kristina Zindulková (2020). Uhlí, zaměstnanost a spravedlivá transformace v podmínkách České republiky. Asociace pro mezinárodní otázky. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/06/AMO_uhli_zamestnanost.pdf.

³ Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2022). Analýza dopadů budoucího odklonu od využití uhlí ve spalovacích zdrojích. Dostupné z: [https://www.mmr.cz/getmedia/d07f725e-43c8-4972-b623-8ec68e4f5117/Analýza-dopadu-budoucího-odklonu-od-vyuziti-uhli-\(MSKKVKUK\)-v-zari-2022.pdf.aspx](https://www.mmr.cz/getmedia/d07f725e-43c8-4972-b623-8ec68e4f5117/Analýza-dopadu-budoucího-odklonu-od-vyuziti-uhli-(MSKKVKUK)-v-zari-2022.pdf.aspx).

Peněz nikdy nebylo víc

Peníze určené na spravedlivou transformaci jdou převážně z evropského Fondu pro spravedlivou transformaci. V letech 2021–2027 z něj přiteče do Karlovarského, Moravskoslezského a Ústeckého kraje celkem 41 miliard korun.⁴ Fond má sloužit primárně malým a středním podnikům. V praxi proces zatím probíhá nedostatečně transparentně a zbrkle, velká část prostředků byla přidělena velkým firmám a hrozí, že tyto peníze spravedlivé transformaci nepomohou.⁵ „Je to hrozně složité, normální člověk se k tomu nedostane,“ zaznívalo na setkáních z úst pracujících a obecně byla patrná nejistota, zda peníze budou využity efektivně.

Samotná suma 41 miliard korun není nijak vysoká, když uvážíme, že měla pokrýt až sedmileté období. Mezi lety 2009–2016 kupříkladu hnědouhelné firmy vyplatily svým akcionářům téměř stejnou sumu, takže přes 40 miliard korun bylo z regionů prakticky odvedeno ven. Tato částka převyšuje i celkové náklady firem na mzdy a odvody⁶ – vyvedené zisky firem byly tedy vyšší, než kolik celkově zaplatily

za své zaměstnance. Tento příklad poukazuje na trend, že uhelné regiony sloužily spíše jako místo pro extrakci hodnoty. Na dopadech těžebního průmyslu by se proto měly podílet i jednotlivé firmy v rámci principu „znečišťovatel platí“.⁷

Investovat do zelené transformace je nevyhnutelné i z ekonomických důvodů. Celý svět, nejen Evropa a Spojené státy, vyvíjí technologie a tvoří nízkoemisní infrastrukturu. Jestliže se nezačneme na klimaticky neutrální budoucnost připravovat nyní, ujede nám vysokorychlostní vlak. Někteří už dnes mluví o takzvaném globálním zeleném závodě.⁸ Analýza Ministerstva pro místní rozvoj uvádí, že ukončení uhelného sektoru a návazných sektorů v uhelných regionech při ignoraci dopadu na životní prostředí může způsobit v následujících letech pokles HDP až o 316 miliard korun, ale při vhodném zavedení investic do zelené transformace naopak předpokládá nárůst o 435 miliard.⁹ Jedná se ovšem stále o drobné, když uvážíme astronomické náklady, které by nás stálo vypořádávání se s dopady klimatu

bez snižování vypouštěných emisí. Jen za posledních 40 let nás dopady extrémního počasí a klimatických jevů v Evropské unii stály téměř 12 bilionů korun a v Česku zároveň půl druhého tisíce lidských životů.¹⁰ A extrémní počasí bude v následujících dekádách v důsledku klimatické změny stále častější.

4 Státní fond životního prostředí ČR (2023). Operační program Spravedlivá transformace. Dostupné z: <https://www.sfzp.cz/dotace-a-pujcky/operacni-program-spravedliva-transformace>.

5 Jan Boček (2021). 41 miliard na nový život uhelných regionů půjde hlavně k velkým hráčům. Projděte si schválené projekty. iRozhlas. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/uhli-transformace-moravskoslezsky-ustecky-karlovarsky-fond-spravedlive_2110040705_jab.

6 Jan Rovenský a Miroslav Ceman (2019). Shrnutí analýzy výročních zpráv českých hnědouhelných společností. Dostupné z: https://hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2019/02/shrnuti_analyzy_vz_hnedouhelných_spolecnosti_2009-2017.pdf.

7 Josef Patočka (2022). 7 principů pro skutečně spravedlivou transformaci. Re-set. Dostupné z: <https://re-set.cz/download/Publikace/Principy-pro-spravedlivou-transformaci.pdf>.

8 Sam Fankhauser a kol. (2013). Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation. Global Environmental Change. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959378013000812>.

9 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (2022). Analýza dopadů budoucího odklonu od využití uhlí ve spalovacích zdrojích. Dostupné z: [https://www.mmr.cz/getmedia/d07f725e-43c8-4972-b623-8ec68e4f5117/Analýza-dopadu-budoucího-odklonu-od-využití-uhli-\(MSKKVKUK\)-v-zari-2022.pdf.aspx](https://www.mmr.cz/getmedia/d07f725e-43c8-4972-b623-8ec68e4f5117/Analýza-dopadu-budoucího-odklonu-od-využití-uhli-(MSKKVKUK)-v-zari-2022.pdf.aspx).

10 Rada Evropské unie (2022). Infografika – Změna klimatu stojí životy a peníze. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/climate-costs>.

Energetická demokracie

V takzvané energetické demokracii slouží energetika všem a moc nad zdroji energie nemají jen velké firmy a několik jednotlivců. Je založena na participativním rozhodování a demokratické kontrole nad zdroji a infrastrukturou. To znamená, že řešení musejí být decentralizovaná a částečně nezávislá. Zahrnuje to i využívání zdrojů energie šetrných k životnímu prostředí, spravovaných nejlépe místními municipalitami a družstvy, v nichž právě demokratická kontrola a rozhodování mohou fungovat nejefektivněji. Příklady úspěšného zavádění energetické demokracie můžeme najít v celé Evropě i mimo ni – Španělsko, Francie, Německo, Maďarsko a mnohé další státy již dokázaly zajistit energii demokratičtějšími a dostupnějšími způsoby.¹¹

Může to být třeba větrná elektrárna v obci, která jí navíc přináší peníze, nebo solární panely na veřejných budovách, jako jsou školy

či úřady. Při vhodném nastavení a podpoře se do různých sdružení a družstev mohou přidávat například lidé, kteří k výstavbě takové infrastruktury využijí vlastní pozemky a střechy a energii sami spotřebovávají. Finance z nadbytků pak mohou využívat i pro další sociálně či environmentálně prospěšné aktivity. Třeba v sousedním Německu je takových sdružení už přes tisíc a díky státní podpoře jejich počet stále roste.¹²

Pokud by zdroje a výroba energie byly ve větší míře v rukou lidí, předešlo by se tím některým nechvalně proslulým situacím z minulosti. Například v zimě 2022/2023 české domácnosti zaplatily akcionářům českých energetických firem miliardové zisky jen proto, že byl nedostatek tepla. Zdanění neočekávaných zisků ale bylo nakonec minimální a nerovnost společnosti se tím opět prohloubila. Díky decentralizované podobě obnovitelných zdrojů by

mohli jednotlivci, komunity, obce, družstva i podniky vlastnit a spravovat zelené zdroje energie. Výhledově v následujících desetiletích je takto možné vyrábět až polovinu veškeré energie v Evropě, samozřejmě při politické vůli k podpoře namísto překážek. Demokratické vlastnictví by přineslo vyšší bezpečnost a odolnost a zisky by mohly zůstat u mnohem širší skupiny lidí. Nyní záleží na politické volbě a míře lobbingu, zda na vahách převáží zvýhodňování oligopolů, nebo malých rozdrobených výrobců energie.¹³

11 Conrad Kunze a Sören Becker (2014). Energy Democracy in Europe: A Survey and Outlook. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/282336742_Energy_Democracy_in_Europe_A_Survey_and_Outlook.

12 Petr Lukáč (2017). V Německu si chtějí lidé vyrábět elektrinu sami, říká ekologický expert Arne Jungjohann. Hospodářské noviny. Dostupné z: <https://byznys.hn.cz/c1-65671490-v-nemecku-si-chteji-lide-vyrbet-elektrinu-sami-rika-ekologicky-expert-arne-jungjohann>.

13 Josef Patočka a Adam Rektor-Polánek (2022). Cesty k právu na energii: čistou, dostupnou, pro všechny: Nová dohoda pro energetiku. Re-set. Dostupné z: <https://re-set.cz/download/Publikace/Cesty-k-pravu-na-energii.pdf>.

Dostatek energie pro všechny

Pokud transformace nebude správně naplánovaná, dopadne negativně nejen na pracující, ale i na spotřebitele, nejvíce na chudé lidi. Poslední rok energetické krize ukázal, že je potřeba zavádět nová opatření. Jak tedy zajistit, aby bylo dost energie pro všechny?

Jedním z návrhů je právo na dostatečné množství energie pro základní potřeby, jakými jsou světlo, teplo, napájení komunikačních technologií nebo příprava jídla. Tyto základní potřeby musí nevyhnutelně naplnit každý člověk. Určité základní množství energie by tedy mohlo být dostupné za nízkou cenu a teprve další míry spotřeby mohou být odstupňovány s vyšší sazbou. Poukazem na základní množství

energie už dnes disponují například nízkopříjmové domácnosti ve Francii. Problematické je samozřejmě určit hranice mezi dostatkem a nadbytkem – to by mělo být předmětem demokratické diskuze.

Velkým potenciálem na snížení spotřeby energie je budování energeticky účinného bydlení. Mluví se o úspoře až jedné poloviny spotřebované energie. Zateplování, tepelná čerpadla nebo solární panely na střeších domácností jsou jednou z dobrých cest. Rychlé a účinné řešení je však závislé na veřejné podpoře. Komplikovanější je situace u nájemního bydlení, kde je třeba dbát na to, aby s vyšším ekologickým standardem bydlení nerostly i nájem, což by pouze prohloubilo

nerovnost a zvýšilo hrozbu, že energetickou transformaci budou financovat primárně chudí lidé.¹⁴

¹⁴ Josef Patočka a Adam Rektor-Polánek (2022). Cesty k právu na energii: čistotou, dostupnou, pro všechny: Nová dohoda pro energetiku. Re-set. Dostupné z: <https://re-set.cz/download/Publikace/Cesty-k-pravu-na-energii.pdf>.

Každý má mít hlas

Možnost ovlivnit podobu transformace by měli mít všichni, kterých se změny dotknou. Do rozhodování by proto měli být zahrnuti nejen odborníci a odbornice či státní úřady, ale také místní samosprávy, školy, úřady práce, velké, střední i malé podniky stejně jako pracující v zasažených odvětvích, dospívající s ohledem na volbu vzdělání a své budoucí profese a spousta dalších lidí, kteří v dotčených regionech žijí.

Samotní aktéři a aktérky často nemají jasno, jaká by měla být jejich role v transformaci. Vnímají roli jednotlivých institucí, ale postrádají celistvý plán. „Úřad práce je náš nejdůležitější partner, s nímž spolupracujeme pro zajištění zaměstnatelnosti žáků. Žáci dostávají informace o tom, jakým způsobem to všechno probíhá, když vyjdou ze školy,“ zaznívá z odborné školy v Ústeckém kraji.

Naopak jedna z vyučujících na Sokolovsku pokládá otázky, které spíše naznačují, jak je těžké se zorientovat: „*Jsme tam bráni víc jako příjemci dopadů, nebo máme být aktivními partnery? Máme se přizpůsobovat trhu práce, když nevíme jak?*“ Setkali jsme se také s tím, že někteří lidé s námi nebyli ochotni mluvit, protože si nepřipadali dostatečně kompetentní. Přitom jsou to právě oni, kdo situaci prožívá nejcitlivěji.

Účast všech skupin přináší mnoho výhod: pomáhá zohlednit potřeby všech, a tím předcházet nezamýšleným negativním dopadům, zmírňuje nejistoty a obavy a umožňuje lidem hrát aktivnější roli v celém procesu. V důsledku participace přispívá k vyšší občanské podpoře plánovaných změn a přináší šanci pro spravedlivou sociálně-ekologickou transformaci nejen regionů, které budou nízkouhlíkovým přechodem nejvíce znevýhodněny.

Potenciál pro aktivnější formy participace je u nás velký a zatím nevyužitý. Často nedosahuje ani těch méně ambicióznějších možností. Jednoduše to shrnul jeden zaměstnanec hnědouhelného dolu: „*Mělo by se diskutovat, aby se zjistilo, co je správně a co špatně.*“

Obavy z transformace

Přestože přímý dopad má transformace hlavně na lidi pracující v zasažených oblastech, i další se musejí přizpůsobit. Mluvili jsme s lidmi z odborů, vedení firem, úřadů práce i akademické sféry. Které obavy a problémy se v rozhovorech opakovaly?

Často se objevovala otázka rekvalifikací, které budou hrát důležitou roli při transformaci ekonomiky. Současní zaměstnavatelé mají zájem udržet si své zaměstnance co nejdéle, typicky přímo pro těžbu uhlí, protože na zbývající roky se jim nevyplatí přijímat a zaučovat nové lidi. Pokud by se tito zaměstnanci rekvalifikovali příliš brzy, hrozí zaměstnavatelům ztráta důležitých a nenahraditelných lidí. Pro zaměstnance to ale znamená, že později nemusejí stihnout rekvalifikaci včas a mohou vzniknout problematické prostoje. Aby byla rekvalifikace úspěšná,

musejí se na ní podílet i samotní zaměstnavatelé. U většiny zainteresovaných lidí ve vedoucích pozicích panuje nedůvěra k úřadu práce, který dle jejich názoru pro okleštěnou agendu nedokáže dostatečně kvalitně fungovat jako zprostředkovatel zaměstnání. Částečné východisko proto vidí v rekvalifikaci samotným zaměstnavatelem, který si v ideálním případě ponechá své zaměstnance pro vlastní transformovanou výrobu.

Námi oslovení lidé na vedoucích a manažerských pozicích obecně vyjadřovali potřebu vytyčit jasný směr ze strany státu ohledně transformace ekonomiky, podoby rekvalifikací i vhodných plánů a termínů odklonu od uhlí, které budou důsledně dodržovány. Současné plány považují za unáhlené, nerealistické a stanovené autoritativně bez možnosti zapojení a vyjádření jejich názoru.

Odbory se na základě historických zkušeností obávají poklesu životní úrovně pracujících. I od dalších oslovených zaznívala obava, že poklesne životní úroveň všech lidí. Důležitým aspektem, který vyplynul z rozhovorů, je také ztráta stavovské cti. Hornictví totiž bylo vysoce ceněnou prací a nová pracovní místa pravděpodobně poskytnou nižší prestiž.

Zkušenosti pracujících

Práce v uhelných dolech u nás byla vždy vnímána jako smysluplná a nutná k zajištění chodu společnosti, a tím pádem byla i prestižní a finančně nadprůměrně oceněná. V posledních letech však lidé v energetických provozech slyší, že je to vlastně z velké části jejich vina, že procházíme klimatickou krizí. Práce je to navíc i dnes – v době rozmachu nových technologií – náročná. „Lidi si představují, že dělníci pracují jenom rukama a nemusí přemýšlet, ale to není pravda. Tam je tlak, člověk se musí rychle rozhodnout. Je to i psychická zátěž, do toho vstupuje špatné počasí, stres...“, uvádí jeden ze zaměstnanců hnědouhelného dolu. Většina z nich se ale shoduje, že zažili období, kdy svou práci dělali rádi, bavila je a byli na ni hrdí.

Lidé, s nimiž jsme mluvili, měli často mnoho odpracovaných let v oboru a zbývalo jim jen pár let do důchodu, do kterého

by si chtěli místo udržet. Představa, že jejich místo zanikne, není příjemná. „Tři roky před důchodem si nedovedu představit, že bych se šel učit něco nového,“ říká zaměstnanec dolu na Mostecku. Obavy mají i z hledání práce v pokročilém věku. „Staré lidi stejně nikdo nevezme, i když se rekvalifikují,“ dodává k tématu další z pracujících. Zmiňují, že firmy berou věc do vlastních rukou a provádějí rekvalifikace, ale zároveň poukazují na riziko, že firmy připravují zaměstnance na pozice, které ony samy potřebují, a ignorují přání a potřeby lidí. „Firma rekvalifikuje na něco, co potřebuje, ale ne třeba na malíře pokojů,“ upozorňuje zaměstnanec hnědouhelného dolu. Pokud má být transformace skutečně spravedlivá a demokratická, musí vycházet právě z preferencí pracujících lidí.

Pracující uvádějí i další problémy, se kterými se regiony potýkají, například na

Mostecku je to nedostatečná vybavenost základními službami. „Zdravotnictví je tu katastrofa. Zubaři, a hlavně obvodní doktoři jsou problém. Dlouho je sháníte nebo za nimi musíte dojíždět nebo musíte mít kliku. Děti, které vychází od pediatra, mají problém sehnat lékaře,“ shrnuje jeden z pracujících. Podobně je to i s předškolním vzděláváním, které je navíc drahé. A také je zde málo příležitostí kulturního vyžití.

Ze setkání s pracujícími vyplývalo, že palčivou otázkou je pro ně role státu v procesu transformace. Patrná byla velká nedůvěra v kroky, které vlády dělají, a pocit, že jim spíše škodí, než pomáhají. Největším spojencem je pro ně proto zaměstnavatel.

Kde čeká nová šichta?

Lidí, kteří budou muset více či méně změnit náplň své práce, jsme se ptali i prostřednictvím dotazníků. Jaké jsou preference lidí pracujících v sektorech, které bude potřeba opustit? Budou všichni pracovat v IT sektoru, jak někdy toužebně slyšíme, nebo je problematika složitější?

Dotazování v našem výzkumu primárně preferují zůstat v energetickém sektoru (18 %). Další oblíbené oblasti, v nichž by po opuštění svého místa chtěli najít práci, jsou zpracovatelský průmysl (například automobilový, hutnický, strojírenský a další; 10 %) a sektor dopravy a skladování (10 %). Celá čtvrtina chce pracovat na technických a odborných pozicích a další čtvrtina při obsluze strojů, zařízení a jako montéři. 17 % by rádo mělo specializovanou pracovní pozici. Jedná se o ideální preference, které ovšem musejí hrát

roli při ekonomickém přechodu, jestliže máme skutečně naplňovat principy spravedlivé transformace. Navíc by většina z nich chtěla využít své dosavadní kvalifikace, profesní praxe a znalostí a dovedností. S novou armádou ajťáků to tedy nebude tak jednoduché. Získání nových dovedností zvažují zejména ti, kteří chtějí kvalifikovanější pozice, především jako řídicí pracovníci a specialisté.

Ochota zcela změnit obor je stále poměrně vysoká, nejvíce lidé zvažují profesní řemeslníků či opravářů. Oproti tomu touha pustit se rovnou do podnikání je poměrně malá až mizivá a klesá spolu se současným příjmem oslovených lidí. Se zvyšujícím se věkem se podle očekávání i našich zjištění zároveň snižuje ochota či potřeba dalšího vzdělávání. To je třeba brát v potaz, neboť v sektorech závislých na fosilních palivech pracují spíše starší

věkové skupiny (dle našeho výzkumu je 59 % starších padesáti let a jen 2 % jsou mladší 30 let).

Naš výzkum dokazuje, že pracující lidé nelze brát jen jako čísla uvolněných zaměstnanců, které je možné libovolně a podle potřeby přesunout mezi sektory, možná s případnou rekvalifikací. Každý z nich má specifické preference a potřeby, které by měla spravedlivá transformace reflektovat.

Inspirujme se!

A jak tedy na spravedlivou transformaci? Inspirovat se můžeme spoustou úspěšných scénářů ze zahraničí, například z Polska, Slovenska, Řecka, Španělska, Francie, Finska nebo třeba Skotska.

Za úspěšný příklad můžeme označit Řecko, kde ještě v roce 2019 pocházela čtvrtina energie z uhelných elektráren. Řecký premiér tehdy zaručil odklon od uhlí do roku 2028 a do roku 2023 útlum čtyř pětina celkového instalovaného výkonu. Pro 1700 zaměstnanců dolů a elektráren to znamenalo nové pracovní místo v rámci firmy, případně mohla část z nich odejít do předčasného důchodu. Na zrušená pracovní místa jsou navázány další sektory s dalšími pěti tisíci lidmi. Pro to je připraveno finanční vyrovnání a podpora při hledání nového uplatnění. Součástí plánu je detailní analýza stávajících i potřebných dovedností pracujících, aby bylo jednodušší předpovídat možnosti jejich přelivu. Lidé mohou počítat i s podporou pro úspěšné zvládnutí pracovních

pohovorů a v případě potřeby s psychologickou podporou. Plán rovněž určuje, které lokální i národní instituce mají zodpovědnost za zajištění zdárného procesu. Realizace připravovaného plánu transformace počítá se vznikem 8000 pracovních míst. Místní ekonomiku podpoří investice, granty, mikropůjčky, záruky či úlevy na daních. Nejen na místech dnešních povrchových dolů vzniknou solární instalace a v plánu jsou rovněž dekarbonizační projekty, například úložiště energie či výroby baterií a vodíku. Slabým místem Řecka byla zrychlená participace veřejnosti, kdy během jediného měsíce proběhlo veřejné projednání a zaslání připomínek.¹⁵

Za kvalitnější participací můžeme jít do slovenského regionu Horní Nitra. Starostka Prievidze spolu se Sdružením měst a obcí Horní Nitra navzdory nesouhlasu místní energetické firmy a tehdejšího premiéra začaly o budoucnosti uhlí diskutovat. Prostřednictvím různých médií pozvaly lidi ke společné diskuzi. Řada setkání

proběhla v obecních prostorech a zúčastnili se jich lidé z podnikatelského sektoru, veřejné sféry, škol, sociálních institucí i nevládních neziskových organizací. Projednávaly se prioritní body pro odklon od uhlí. Plán začal bez předcházejících analýz, a lépe tak zohlednil konkrétní potřeby a nápady lidí. Mezinárodní konzultační firma spolu s univerzitou a místními odborníky a odbornicemi potom připravila akční plán, který následně v několika kolech připomínkovaly čtyři stovky lidí v celém regionu Horní Nitra. Rok a půl po zahájení participativního procesu slovenská vláda akční plán schválila se závazkem každoroční aktualizace.¹⁶

¹⁵ Kristina Zindulková a Adéla Syslová (2021). Spravedlivá transformace: co se povedlo v zahraničí? Centrum pro dopravu a energetiku. Dostupné z: https://www.cde-org.cz/media/object/1875/st_zahranici_web.pdf.

¹⁶ Kristina Zindulková a Veronika Dombrovská (2021). Spravedlivá transformace a participace. Centrum pro dopravu a energetiku. Dostupné z: https://www.cde-org.cz/media/object/1863/participace_1_.pdf.